

Ramon Llull al CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona

A la col·lecció lul·liana del fons històric de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona es troben perfectament representades l'evolució i la història de la difusió de les obres de Ramon Llull i del lul·lisme des del segle XV, especialment pel que fa a les edicions.

Llull és un autor que es va preocupar per la conservació dels seus llibres, de manera que, al final de la seva vida, disposava de tres dipòsits de textos, que havien de ser fonts de difusió de la seva obra. En la *Vida coetània* diu que són «al monestir dels cartoixans de París, a casa d'un noble de la ciutat de Gènova i a casa d'un noble de la ciutat de Mallorca». El primer era a la Cartoixa de Vauvert, situada on ara són els jardins del Luxemburg, i pel seu testament sabem que els dos nobles eren el seu gendre, Pere de Sentmenat, a Mallorca, i Percival Spinola a Gènova. L'únic d'aquests fons que sembla haver tingut continuïtat fou el de París, on la Cartoixa de Vauvert va seguir essent un centre important d'estudis lul·lístics. El fons de Mallorca va tenir una fortuna fluctuant: una part dels seus manuscrits s'hi va quedar; una altra part va ser duta a Barcelona, on es va integrar a la biblioteca de l'Escola Lul·liana; una altra part anà a parar a Castella i va acabar a El Escorial, i encara hi hagué d'altres manuscrits que foren enviats a Roma durant els segles XVI i XVII, dintre dels processos oberts sobre l'ortodòxia del beat i per a la seva canonització. Actualment, aquest darrer grup de manuscrits es troba al Vaticà, al convent de Sant Patrici i Sant Isidor de Roma, i a la biblioteca Ambrosiana de Milà. Del fons de Gènova, no en sabem pràcticament res, ni tan sols si realment s'arribà a constituir.

A part d'això, tenim dades sobre manuscrits puntuals. D'entrada, hi ha els dos que Llull va regalar: un, el va donar l'any 1289 al dux de Venècia, i l'altre, nou anys més tard, a la Cartoixa de París. Tampoc no podem deixar de citar el «còdex príncep» de Llull, que conté el *Llibre de contemplació*, copiat a Mallorca l'any 1280 i que actualment és a la Biblioteca Ambrosiana de Milà. També cal recordar els cinc manuscrits copiats abans del 1290 en el cercle del primer deixeble parisenc de Ramon Llull, Pere de Llemotges. Finalment, s'han d'esmentar les dues magnífiques antologies d'obres lul·lianes preparades, després de la mort del mestre, per Tomàs Le Myésier, el seu segon deixeble parisenc: el *Breviculum*, on es conserven unes miniatures famoses, actualment a Karlsruhe, i l'*Electorium*, voluminós còdex de devers cinc-cents folis que encara es troba a París.

D'altra banda, sabem que es varen consolidar col·leccions importants de manuscrits a París, com per exemple el fons ja assenyalat de la Cartoixa, el de la Sorbona -amb el llegat de Pere de Llemotges-, el de l'Abadia de Sant Víctor, etc., les quals acabaren totes a la Biblioteca Nacional. Així mateix, sabem que es va consolidar al s. XV un fons important a l'Escola Lul·liana de Barcelona, que finalment va anar a parar a Alemanya. L'altre centre que aleshores existia era a Pàdua, el fons del qual segurament va acabar a la Biblioteca Marciana de Venècia. També coneixem el cas de dos individus que formaren col·leccions importants: el primer és el cardenal alemany Nicolau de Cusa, els manuscrits lul·lians del qual, sovint copiats de la seva mateixa mà, encara es conserven al seu castell de Kues, sobre el riu Mosella; el segon, el venecià Nicolau Pol, va arribar a fer de metge de cambra de l'emperador Maximilià I, després, de Carles V; els seus manuscrits es troben intactes al poble tirolès d'Innichen o San Candido.

Pel que fa a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, compta actualment amb tres còdexs lul·lians del segle XV: el [ms. 59](#), que conté els *Cent noms de Déu*; el [ms. 280](#), on es conserven els dos primers llibres del *Llibre de contemplació*, i el [ms. 728](#), miscel·lani, on, juntament amb textos d'altres autors, hi ha la *Disputatio Raymundi christiani et Homeri saraceni*, el *Liber de creatione* i el *Liber de natura*.

Paral·lelament a l'elaboració de manuscrits, s'inicià a Venècia, concretament l'any 1480, la llarga llista de llibres impresos del beat, amb una edició de *l'Ars generalis ultima*. La seguiren durant els pròxims quinze anys edicions de Roma, Sevilla i, sobretot, Barcelona, seu d'una cèlebre Escola Lul·liana. L'any 1482 començaren les edicions parisenses, si bé és a partir del 1499 que, sota els auspicis del gran humanista Jacques Lefèvre d'Étaples, prengueren una volada important, fins al punt d'esdevenir un punt de referència imprescindible per a la difusió del lul·lisme a Europa. També a Lió es publicaren un parell d'obres lul·lianes en el període incunable. Juntament amb les edicions d'obres escrites pel beat, se'n feren també d'obres que li eren erròniament atribuïdes, entre les quals formen un grup considerable les dedicades a temes alquímics, les quals foren especialment valorades i impulsades a Alemanya.

Durant el segle XVI, als territoris de la Corona d'Aragó, al costat de Barcelona cal esmentar València, on es desenvolupà un important nucli lul·lià, amb figures com ara Alfonso de Proaza o Joan Bonllavi, i on s'imprimiren per primera vegada textos en català del beat.

Aquesta història editorial del beat té dues fites de capital importància per a la història del lul·lisme. La primera fou l'aparició l'any 1598 d'una antologia d'obres autèntiques lul·lianes mesclades amb obres espúries i comentaris de Giordano Bruno i Agrippa von Nettesheim. Fou editada per Llätzer Zetzner a Estrasburg, i arribà a constituir una mena de *best seller*, fet que n'afavorí la reedició els anys 1609, 1617 i 1651. És amb aquesta antologia que el món intel·lectual del s. XVII va prendre contacte amb Ramon Lull, i aquí van llegir-lo, per exemple, Isaac Newton o, sobretot, Leibniz, que es va interessar tant per l'Art combinatòria del beat.

La segona fita fou la publicació a Magúncia entre 1721 i 1742 de vuit magnífics toms en foli de l'obra del beat, segurament un dels monuments més esplèndids que s'ha fet a la memòria de Ramon Llull en els prop de set-cents anys transcorreguts des de la seva mort. Aquesta edició, d'altra banda, va tenir un fort efecte en el moviment dels fons de manuscrits lul·lians. El primer mecenes de l'edició, l'elector Joan Guillem del Palatinat, i el seu editor, lu Salzinger, enviaren gent a França, Itàlia, Alemanya i Espanya per copiar i comprar manuscrits. A París en copiaren molts, i tant aquí com en d'altres ciutats en pogueren adquirir alguns; fou a Barcelona, però, on tingueren més èxit: se'ls permeté que s'enduguessin gairebé tota la col·lecció de l'antiga Escola Lul·liana, que havia passat a mans de la comtessa de la Manresana, de la noble família d'Erill i descendent del beat. Llevat d'un parell de còdexs, que romangueren a Magúncia, aquests manuscrits foren reunits a Düsseldorf; més tard, traslladats a Mannheim, i finalment, l'any 1807, arribaren a Munic.

La publicació de l'edició maguntina va estimular l'aparició a Mallorca d'un bon nombre de llibres lul·lians durant el s. XVIII, si bé ja abans s'hi havia imprès força volums destinats a defensar l'ortodòxia del beat, entre els quals cal esmentar les *Disertaciones históricas* de Jaume Custurer. Així mateix fruit de la reivindicació de la figura de Ramon Llull són les *Vindiciae lullianae* del pare Antoni Ramon Pasqual, en quatre volums apareguts l'any 1778 a Avinyó, obra que constitueix, de fet, l'inici dels estudis lul·lians moderns.